

УДК 32(477)

DOI: 10.17721/2413-7065.4(93).2024.318190

ГЕРОЇЗМ ЯК ВИЯВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВОЇНІВ: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ

Сергій ГУБСЬКИЙ

orcid.org/0000-0003-0203-651X

молодший науковий співробітник

НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка

Анотація. *Висвітлюються питання героїзму українських воїнів від часів Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. до сьогодення російсько-української війни, що розпочалась у лютому–березні 2014 р. анексією Криму і збройним вторгненням рашистів в український Донбас, та нової фази російсько-українського протистояння, спричиненого повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України 24 лютого 2022 р.*

Ключові слова: *героїзм, національно-патріотичне виховання, Україна, незалежність, повномасштабне вторгнення, війна, Президент України, боротьба.*

Постановка проблеми. В історії кожного народу є такі періоди, що ставлять перед ним доленосні завдання, від яких залежить його майбутнє. Таким періодом для нашої держави і народу стала збройна агресія російської федерації проти України, розпочата у лютому 2014 р. анексією Криму та військовим вторгненням в український Донбас, і повномасштабна війна, здійснена 24 лютого 2022 р. з метою ліквідації української державності і винищення українців як окремого етносу.

Війна в Україні призвела до великих людських втрат, знищення великої кількості матеріальних ресурсів, екологічного лиха, масової еміграції за кордон (за різними оцінками, більше 6 млн.) українців, насамперед жінок і дітей.

Російські агресори окупували понад 20% української території та створили гуманітарну катастрофу у захоплених ними регіонах.

Реальна загроза втрати незалежності та фізичного винищення спричинила в

українському суспільстві величезне патріотичне піднесення, породила феномен добровольчого руху, який набув свого поширення після перемоги Революції Гідності і початку Антитерористичної операції – Операції об'єднаних сил (АТО-ООС) на Донбасі для відновлення територіальної цілісності України після створення росією квазідержавних маріонеткових утворень – «Донецької Народної Республіки» («ДНР») та «Луганської Народної Республіки» («ЛНР»).

Сьогодні українські захисники та захисниці перебувають на передньому краї боротьби з імперсько-шовіністичною путінською росією, захищають свободу і незалежність нашої країни на землі, в повітрі і на морі.

Як зазначається на початку авторської передачі журналістки Українського радіо Ніни Гончарук: «Визвольна війна породжує героїв». Законірно виникають запитання – «хто ж ці герої?», «що таке героїзм?», «які складові героїчних вчинків і які мотиви

© Губський С.

спонукають героїв їх здійснювати?».

У контексті зазначеного вище **метою** статті є висвітлення й аналіз однієї зі складових здійснення героїчних вчинків захисників і захисниць на полі бою, а часто і в повсякденному житті, – вплив національно-патріотичного виховання на їхню поведінку та вмотивованість дій.

Виходячи з цього, дослідницьким **завданням** є охарактеризувати вплив національно-патріотичного виховання в добу Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр., періоду сучасної незалежної України на патріотичне піднесення та героїчні вчинки борців за волю України у ХХ – ХХІ ст.; проаналізувати нормативно-законодавчу базу українських урядів та керівництва визвольного руху, спрямовану на формування в українських військовиків державницького світогляду та національної самосвідомості, які базуються на знанні історичних процесів національного державотворення та бойових традиціях українського війська минулих часів та сучасних Збройних сил України; окреслити підходи, спрямовані на увічнення героїзму українських воїнів.

Аналіз досліджень та публікацій. Після відновлення державної незалежності України у 1991 р. і розбудови власних збройних сил постали питання про створення системи національно-патріотичного виховання українських військовиків для формування і розвитку у них гуманістичного світогляду, розуміння закономірностей історичного процесу, становлення незалежної Української держави, набуття почуття любові до України, її народу, традицій і святинь, духовної і психологічної готовності зі зброєю в руках захищати свободу і незалежність своєї Батьківщини.

Тому вони почали висвітлюватись і аналізуватись у дослідженнях сучасних українських науковців, в тому числі й військових.

Питання історії теорії та методології військового виховання розглянуті у колективній праці вчених за редакцією В. Ягупова [3]. Основи системи формування воїна у період утвердження державності аналізував Г. Темко [18]. Дослідження феномену героїзму у вітчизняному соціокультурному просторі, освітній та військовій практиці здійснили В. Ф. та В. В. Баранівські [1]. І. Сидоренко проаналізувала проблему пропагування героїзму та мужності захисників України способом культурологічних заходів, актуалізованих досвідом проведення АТО-ООС. Особливу увагу вона приділила суті національно-патріотичного виховання військовиків України як складової загального виховного процесу [17]. В. Кротюк у своїй статті розглянув сутність понять «герой», «героїзм», здійснив ретроспективний аналіз феномену героїзму та оцінку його сучасного стану в Україні. [8]. О. Пашкова у дисертаційному дослідженні на основі узагальненого досвіду військово-патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів опрацювала рекомендації щодо використання воєнно-історичних знань у процесі виховання майбутніх офіцерів українського війська [13]. С. Пролеєв, досліджуючи природу героїзму, зазначає, що в його основі лежить самоперевершення та здатність бути не таким, яким є кожен у своїй звичайній дійсності [15].

Виклад основного матеріалу. Герой (з давньогрецької мови ἥρως, hērōs – напівбог, славетна людина, захисник) – особа, що проявляє вищу форму мужності,

розв'язує суспільно значущі конфлікти, що дійшли до антагоністичного рівня. Тому його діяльність стає героїчною, яскраво проявляється під час воєнних дій, які потребують відповідної поведінки, проте прояви героїзму відбуваються не тільки на війні [22, с. 117].

Але герой народжується лише у подвигу, а це той вчинок, який має бути здійснений навіть ціною власного життя, хоча він не завжди ставить перед собою мету обов'язково загинути. Його дії – це не байдужість до життя, а готовність, коли виникне необхідність, пожертвувати собою заради життя інших. Тому людство й поважає та шанує героїв, оскільки в їхніх вчинках є таке, що виходить за межі людських можливостей. А героїзм – це проявлена, здійснена на практиці можливість неможливого [15].

У наш час героїзм в ім'я вищих ідеалів має бути порядним, чесним, патріотичним, а, враховуючи потреби суспільства у стабільності та гармонії, які базуються на моральних та етичних цінностях і нормах, герої як особистості з високоморальними якостями у цьому ряду займають особливе місце. Особистість героя у духовному сенсі являє собою людину, яка є прикладом для сучасників та майбутніх поколінь. Тому герої їй необхідні як носії справедливості, добра та інших позитивних моральних цінностей [1, с. 312].

Різні періоди історії українського народу та його боротьби за свою свободу і незалежність сформули національних героїв, які діяли під впливом історичних, регіональних, культурних та інших особливостей. А героїчний вчинок на благо свого народу може здійснити тільки людина, якій притаманне почуття патріотизму. Варто зазначити, що патріотизм

(від грецького слова патріа – батьківщина, вітчизна) – любов до свого народу, своєї Батьківщини, місця, де народився, вірність їм. «Як соціально-психологічне почуття має широку гаму проявів: від гордості за досягнення своєї Батьківщини (в освіті, науці, економіці, мистецтві), поваги до історичного минулого, дбайливого ставлення до народної пам'яті, збереження та шанування національних і культурних традицій – до гіркоти переживань за невдачі та втрати рідної країни, за її негаразди» [6, с. 266].

Складовими українського патріотизму мають бути готовність відстояти незалежність своєї держави, бажання допомоги у становленні й утвердженні нашої Вітчизни на міжнародній арені як демократичної, правової, соціальної держави й турбота про благополуччя народу.

В армійському середовищі патріотизм є запорукою високого морального духу особового складу українських збройних формувань та надзвичайно важливою складовою боєздатності військ. У процесі піднесення морального духу військовиків велика роль відводиться системі військово-патріотичного виховання. У її реалізації значний виховний потенціал належить воєнній історії України, а зміст та форми військово-патріотичного виховання часто залежали від політики керівництва українських державних утворень – від звернення до національних традицій у часи боротьби за незалежність до недооцінки цього могутнього чинника під час становлення й утвердження атрибутів державності.

У період Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. у збройних формуваннях

українських державних утворень цього періоду національно-патріотична робота проводилась, хоча не скрізь і не завжди, на відповідному організаційно-ідейному рівні. Серед багатьох причин поразки революції й падіння Української Народної Республіки є й та, що пов'язана із слабкою організацією її армії, зокрема з незадовільним рівнем проведення виховної роботи у військах. Частина тодішніх українських керівників не надавали належної уваги і не сприяли створенню міцних національних збройних сил для захисту батьківщини від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Тому значна частина особового складу військових формувань того часу погано орієнтувались в українській національно-державній політиці і були вразливі до пропаганди ворогів незалежності України, зокрема більшовиків.

Повчальним у цьому відношенні постає період Директорії УНР (листопад 1918 – листопад 1920 рр.). Як згадував про цей час безпосередній учасник тих подій, підполковник Сірожупанної дивізії Армії УНР, військово-громадський діяч і письменник в еміграції В. Прохода, «у цей бурхливий період військово-повстанські частини росли, як гриби після дощу, але залишені без належного керівництва і певного напрямку, також і скоро зникали. Про Директорію, про її національно-державну працю та напрям її на майбутнє вояки не знали. Кожний висвітлював те чи інше явище національно-державної політики по-своєму, а більшовицьки настроєні елементи не дрімали, щоб внести ще більшу анархію в думки й погляди вояків» [16, с. 132].

Цих малосвідомих вояків необхідно було виховувати в

національно-державницькому дусі, щоб розуміли цілі і завдання боротьби за українську державність і не піддавалися ворожій агітації й пропаганді.

Організатором і водночас виконавцем національно-патріотичної роботи в українському війську у цей час був Головний отаман Симон Васильович Петлюра. Будучи керівником армії, а потім і держави, він бачив усі прорахунки та помилки у цьому напрямі й шукав шляхи для їх якнайшвидшого виправлення і подолання. «Скрізь, де я не був, з ким би не говорив, на фронті і в тилу, я зауважив брак інформації, правдивого, розумного печатного і усного слова, якого так чекає наш народ», – писав С. Петлюра у кінці березня 1919 р. [4].

Незважаючи на недоліки, за Директорії докладались значні зусилля для забезпечення на належному рівні справи інформування, агітації й пропаганди для населення і армії. Ще 30 грудня 1918 р. Директорія УНР затвердила закон про створення Управління преси й інформації, яке 13 вересня 1919 р. було перетворено у Міністерство преси й пропаганди [5]. У цей час виходила значна кількість періодичних видань для інформування армії й населення – «Бюлетень Українського Телеграфного Агентства», «Телеграми УТА», «Останні новини УТА», «Бюлетень Інформаційного бюро Армії УНР». Прес-квартира штабу Дієвої армії УНР видавала часопис «Україна». Вийшло 139 номерів, останній – 21.08.1920 р. Також Міністерство преси і пропаганди видавало газети «Український козак» та «Селянська правда».

У жовтні 1919 р. культурно-освітній відділ Головного управління Генерального штабу видав працю

полковника В. Цівчинського «Яким повинен бути український старшина». У ній зазначалось: «Я – син України: українець – це твоє credo. Сили твої духовні і фізичні ти повинен віддати безпосередньо, просто на користь твоєї Вітчизни... Для твоїх людей «самостійність, незалежність демократичної Української Республіки» – початок і кінець їх існування» [23, с. 2]. Тираж видань Міністерства преси й пропаганди на середину жовтня 1919 р. досяг 35 тис. примірників щоденно, а до кінця місяця планувалося збільшити видання друкованої продукції до 100 тис. примірників за день [10]. Друкована продукція розповсюджувалася через державні, військові та громадські заклади. Крім газет, брошур, відозв, друкувалися й засоби наочної агітації – карикатури, плакати. Також пропагандистські матеріали доставлялись літаками за лінію фронту [11].

13 січня 1919 р. було створено «Інспекцію республіканських військ по національно-культурно-політичним справам». Вона мала співпрацювати з Інформаційним бюро Армії УНР.

13 травня 1919 р. Директорією було затверджено закон про встановлення в Армії УНР державного інспекторату, який за статутом був представництвом уряду у військових формуваннях і, крім сприяння розбудові армії, мав завдання виховувати особовий склад у національно-державному дусі. Головним державним інспектором було призначено В. Кедровського. До початку жовтня 1919 р. зусиллями державної інспектури у військових частинах були створені культурно-просвітні гуртки товариства «Прогрес», у яких підготовлені інструктори читали лекції для козаків. Державним інспекторатом щоденно випускались

бюлетені, які надсилалися до військових частин. У жовтні 1919 р. у розпорядження Головного державного інспектора Директорією на культурно-освітні справи було виділено 3 млн. гривень [12]. Варто зауважити, що державні інспектори, які працювали в армійському середовищі, належали до різних українських політичних партій, а це в умовах неодноразових політичних криз і змін уряду не завжди допомагало досягненню очікуваного результату у війську. Після військових поразок Армії УНР у листопаді – на початку грудня 1919 р. від денікінців і більшовиків та внутрішнього заколоту отамана О. Волоха, що спонукало українське військо перейти до партизанських методів боротьби (І Зимовий похід 06.12.1919 р. – 06.05.1920 р.), державну інспектуру було скасовано.

Під час відновлення регулярно фронту в період спільного наступу польських і українських військ у травні 1920 р. керівництвом держави були вжиті заходи щодо відновлення культурно-освітніх структур в Армії УНР. 9 травня 1920 р. Голова Директорії Головний отаман С. Петлюра затвердив «Положення про організацію національно-освітньої праці в частинах Армії УНР» і «Штат культурно-освітньої організації в складі дивізії чи запасової бригади» [20].

Червневі поразки українських і польських військ від більшовиків і відступ на захід перешкодили завершенню процесу функціонування нових культурно-освітніх структур в Армії УНР. Тільки у вересні 1920 р. культурно-освітній відділ при штабі Дієвої армії зміг розпочати свою роботу [21].

У цей час Українською військовою місією у Польщі було видано брошуру О. Білозерського і Д. Романченка

«Порадник для національно-освітніх інструкторів у війську» – перше видання, у якому ставились цілі і завдання виховних структур у військових формуваннях та їхні функції. «Порадник» розпочинається «Загальною програмою», де зазначалось: «Підставою держави є дисциплінована, регулярна армія... Кождочасно армія являється виразником сили народу та екзекутивною його волі». Значне місце у брошурі займає «Подрібна програма праці викладів на тему українознавства», у якій зазначалось, що «виклади на тему українознавства повинні переводитись інструкторами планово та постійно» [2, с. 3, 4, 11].

Курс українознавства ділився на частини: «1. Українська мова, література та мистецтво, куди входили: а) курс української мови; б) українська література, мистецтво, культура й шкільництво; 2. Історія українського народу; 3. Історія українського війська; 4. Географія України; 5. Політичне становище України». Окремо йшли розділи «Національне виховання» й «Громадянське виховання козака» [2, с. 11–22]. До кожного з цих розділів додавався список літератури, що вже вийшла друком на той час (наприклад, з літератури, мови, історії народу, історії війська, мистецтва тощо).

Після остаточного переходу 21 листопада 1920 р. Армії УНР на територію Галичини, що тоді була окупована Польщею, праця культурно-освітніх установ для інтернованих українських військовиків проводилась у таборах.

Після розпаду Радянського Союзу у 1991 р. і з відновленням та розбудовою на його території нових незалежних держав, у т. ч. України, розпочалося створення власних збройних сил і військово-морського флоту. Воно здійснювалося

шляхом реформування збройних сил колишнього СРСР, що розміщувалися в Україні. Це були війська неіснуючої держави, хоча вони вже вважались армією України і підпорядковувались новому Верховному Головнокомандуючому – Президенту України. Їх потрібно було негайно реформувати і довести до свідомості військовиків, які прийняли присягу на вірність Україні, що вони є військом іншої держави і повинні її захищати.

Для забезпечення виховання військовиків нової армії у національно-патріотичному дусі необхідно було знайти швидке вирішення цього питання. Тому вже після створення Міністерства оборони України почала діяти Соціально-психологічна служба (СПС), концепцію якої розробив філософ, у майбутньому генерал-майор ЗС України В. Мулява.

Тодішній міністр оборони К. Морозов цю концепцію затвердив 5 березня 1992 р., а загальну структуру – 22 квітня 1992 р. СПС МО України почала створювати свої структури у війську. Однією із складових її діяльності було створення сприятливого морально-політичного та соціально-психологічного стану в армії і на флоті, допомога у розумінні військовослужбовцями закономірностей історичного процесу становлення незалежної Української держави, виховання почуття любові до України, її народу, культури, духовної і психологічної готовності захищати Батьківщину зі зброєю в руках.

У жовтні 1993 р. Управління СПС було перейменовано на Управління соціально-психологічної роботи, а потім реорганізовано у Головне управління виховної роботи МО України, яке очолив генерал-лейтенант О. Проценко.

4 вересня 1998 р. тодішній президент України Л. Кучма підписав указ «Про концепцію виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України». Згідно з цією концепцією Міністр оборони України видав наказ № 226 від 16 липня 2000 р. «Про затвердження положення про органи виховної роботи Збройних Сил України». Тут зазначено, що серед основних завдань роботи цих органів відповідно до напрямів їх діяльності є «виховання у військово-службовців відданості Українському народові, формування почуття любові до України, духовної та психологічної готовності зі зброєю захищати її незалежність і суверенітет» [3, с. 507].

Протягом наступних років було прийнято цілий ряд постанов, директив міністра оборони, наказів, розпоряджень щодо виконання чинного законодавства у сфері військово-патріотичного виховання, проводились науково-практичні конференції, семінари, круглі столи, присвячені цій проблематиці, що загалом мали позитивні тенденції для актуалізації цього питання в подальший період існування Української держави.

Після початку російської агресії на Донбасі у березні–квітні 2014 р. і з проведенням АТО-ООС для протидії загарбникам питання національно-патріотичної підготовки особового складу стали дуже важливими в діяльності органів державної влади і військового керівництва.

Відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 р. «Про стратегію національної безпеки України», затвердженого Указом Президента України № 287/2015, та інших законодавчих актів тодішній начальник Генерального

штабу – Головнокомандувач ЗСУ, генерал армії України В. Муженко видав Наказ № 108 від 28 березня 2017 р. «Про затвердження Інструкції з організації національно-патріотичної підготовки у Збройних Силах України». У цій «Інструкції» зазначається, що національно-патріотична підготовка у ЗСУ проводиться з метою «формування в особового складу державницького світогляду та національної самосвідомості, які базуються на знанні військовослужбовцями історичних процесів національного державотворення та бойових традицій українських військових формувань та сучасних Збройних Сил України» [9]. А основним змістом національно-патріотичної підготовки є «забезпечення ... формування та підтримання у військово-службовців українських патріотичних світоглядних ідеалів, які базуються на національно-патріотичних цінностях та орієнтирах; стійкої мотивації до збройного захисту територіальної цілісності, державного суверенітету України» [9].

Іншими важливими законодавчими актами у сфері військово-патріотичного виховання став Указ Президента України № 286/2019 від 18 травня 2019 р. [19] та Постанова Кабінету Міністрів України № 932 від 9 жовтня 2020 р. «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки» [14].

Висновки. Отже, масовий спротив українців після повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 р. показав, що слова Державного гімну «Ще не вмерла України» – не порожні слова. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу...» – народ знову довів, що готовий боротися з ворогом.

Україна з 2014 р. платить непомірну

ціну за право вільно жити на своїй, Богом даній землі. На захист незалежності та територіальної цілісності України стали кращі сини і дочки українського народу, представники різних регіонів, професій, вікових груп та етнічних спільнот. Але їх об'єднувало одне – любов до Батьківщини, бажання жити у вільній державі та прагнення залишити у спадок своїм дітям і онукам щасливу і процвітаючу країну.

Своєю боротьбою Україна привертає увагу всього прогресивного людства, яке захоплюється нашою стійкістю і відвагою. Українці вірять у перемогу і повернення своїх територій включно з Кримом. Запорукою усьому є українське військо, тому вшанування подвигів українських воїнів відіграє велику роль в процесі виховання громадянської самосвідомості та патріотизму молодого покоління та є умовою й засобом формування новітньої української національної ідентичності. Вмотивованість воїнів надихає їх на героїчні вчинки в ім'я перемоги над ворогом. Тому національно-патріотичне виховання бійців і виступає проявом героїзму захисників і захисниць України під час нинішньої довготривалої і виснажливої російсько-української війни.

Подвиги наших героїв мають бути належно пошановані, а ті, хто віддав своє життя за свободу і незалежність Вітчизни, належно увічнені. Це відповідатиме не лише завданням державної політики, але й суспільному запиту. Важливим кроком у цьому напрямку має стати будівництво Національного військового меморіального кладовища.

З огляду на зазначені вище завдання уряд схвалив рішення про створення у сфері управління Міністерства у справах

ветеранів України державної установи «Національне військове меморіальне кладовище». Процедури увічнення пам'яті людей, які боролися та загинули за Україну, були унормовані низкою нормативно-правових актів, насамперед Законом України № 2292-IX від 31 травня 2022 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо Національного військового меморіального кладовища», у якому визначені основні принципи створення відповідного пам'ятного місця та визначені категорії осіб, які можуть бути там поховані.

Отже, образ сучасного українського героя, сповнений прикладів самовідданості та відваги, викликає почуття гордості за свою країну, готовності діяти на благо держави та стояти на захисті інтересів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранівський, В. Ф., Баранівський, В. В. Феномен героїзму у вітчизняному соціокультурному просторі, освітній та військовій практиці. *Вісник Національного університету оборони України*. 2015. № 2(45). С. 311–316.
2. Білозерський, О., Романченко, Д. *Порядник для національно-освітніх інструкторів у війську*. Перемишль; Ланьцут, 1920. 32 с.
3. *Військове виховання: історія, теорія та методологія: навчальний посібник для вищих навчальних закладів* / В. В. Ягупов та ін.; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Військовий інститут. Київ, 2022. 560 с.
4. *Вільна Україна*. 1919. 1 квітня.
5. *Вістник державних законів для всіх земель УНР*. 22 вересня. 1919.
6. Губський, С. Патріотизм. *Науковий інструментарій українознавця*. Довідник / кер. авт. кол., наук. ред. Л. Токар, МОНМС України, Національний науково-дослідний

інститут українознавства та всесвітньої історії. Київ, 2012. 376 с.

7. Закон України № 2292-IX від 31 травня 2022 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо Національного військового меморіального кладовища». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2292-20#Text> (дата звернення: 05.12.2024)

8. Кротюк, В. А. Феномен героїзму в контексті патріотичного виховання. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія Філософія*. Харків, 2020. № 4(47). С. 58–70.

9. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України № 108 від 28 березня 2017 р. «Про затвердження Інструкції з організації національно-патріотичної підготовки у Збройних Силах України». URL: <https://dovidnykmpz.info/ipz/nakaz-heneral-noho-shtabu-zbro-nykh-sy-5/> (дата звернення: 11.06.2024).

10. *Новини*. 1919. 19 жовтня.

11. *Новини*. 1919. 21 жовтня.

12. *Останні новини*. 1919. 8 жовтня.

13. Пашкова, О. О. *Військово-патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України (1991–2019)*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 20.02.22. Київ, 2021. 19 с.

14. Постанова Кабінету Міністрів України № 932 від 9 жовтня 2020 р. «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.12.2024).

15. Пролеєв, С. Якою є природа героїзму? URL: <https://forbes.ua/news/yakoyu-e-priroda-geroizmu-22032022-6372> (дата звернення: 27.11.2024).

16. Прохода, В. *Вождь та військо*. Збірник пам'яті Симона Петлюри (1879–1926). Київ, 1992. С. 109–148.

17. Сидоренко, Л. Пропагування героїзму та мужності в роботі клубу військової частини як складової

національно-патріотичного виховання в Збройних Силах України. *Військово-історичний меридіан*. Електронний науковий фаховий журнал. Вип. 2–3 (32–33). Київ, 2021. С. 37–47. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Sydorenko_Liubava/Propahuvannia_heroizmu_ta_muzhnosti_v_roboti_klubu_viiskovoi_chastyny.pdf?(дата звернення: 11.06.2024).

18. Темко, Г. І. *Основи формування системи виховання воїна у період утвердження державності: світоглядно-філософський аналіз*. Київ, 1997. 319 с.

19. Указ Президента України № 286/2019 від 18 травня 2019 р. «Про Стратегію національно-патріотичного виховання». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2862019-27025> (дата звернення: 13.12.2024)

20. *Україна*. 1920. 2 червня.

21. *Українське слово*. 1920. 18 вересня.

22. Хамітов, Н. Героїзм. *Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. І. Шинкарук (голова), Є. К. Бистрицький та ін.; НАН України, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди*. Київ, 2002. 751 с.

23. Цівчинський, В. *Яким повинен бути український старшина*. Кам'янець, 1919. 8 с.

REFERENCES

1. Baranivskiy, V., Baranivskiy, V. (2015). The Phenomenon of Heroism in the Domestic Sociocultural Space, Educational and Military Practice. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy* (Bulletin of the National Defense University of Ukraine), No. 2(45), Kyiv, pp. 311-316 [in Ukr.]

2. Bilozerskyi, O., Romanchenko, D. (1920). *Advisor for National Educational Instructors in the Army*. Przemyśl; Lanczut, 32 p. [in Ukr.]

3. Yagupov, V. (2022). *Military Education: History, Theory and Methodology: a Textbook for Higher Educational Institutions*. Kyiv National University named after Taras Shevchenko. Military Institute. Kyiv, 560 p. [in Ukr.]

4. *Vilna Ukraina* (Free Ukraine). 1 April 1919. [in Ukr.]
5. *Herald of State Laws for all Lands of the Ukrainian People's Republic*. 22 September 1919. [in Ukr.]
6. Hubskyi, S. (2012). *Patriotism. Scientific Tools of a Ukrainian Studies Scholar*. National Research Institute of Ukrainian Studies and World History. Kyiv, 376 p. [in Ukr.]
7. *Law of Ukraine No. 2292-IX as of May 31, 2022 "On Amendments to Some Laws of Ukraine Regarding the National Military Memorial Cemetery"*. [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2292-20#Text> [Accessed 5 Dec. 2024]. [in Ukr.]
8. Krotiuk, V. (2020). The Phenomenon of Heroism in the Context of Patriotic Education. *Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Seriiia Filosofiia* (Bulletin of the National University of Law named after Yaroslav the Wise. Series Philosophy), No. 4 (47). Kharkiv, pp.58-70. [in Ukr.]
9. *Order of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine No. 108 as of 28 March 2017. "On the Approval of the Instruction on the Organization of National-Patriotic Training in the Armed Forces of Ukraine."* [online] Available at: <https://dovidnykmpz.info/ipz/nakaz-heneral-noho-shtabu-zbro-nykh-sy-5/> [Accessed 11 June 2024]. [in Ukr.]
10. *Novyny* (News). 19 October 1919. [in Ukr.]
11. *Novyny* (News). 21 October 1919. [in Ukr.]
12. *Ostanni Novyny* (Latest News). 8 October 1919. [in Ukr.]
13. Pashkova, O. (2021). *Military and Patriotic Education of Cadets of Higher Military Educational Institutions of Ukraine (1991-2019)*: [An abstract of thesis for Candidate of Sciences degree in History, in specialty 20.02.22], Kyiv, 19 p. [in Ukr.]
14. *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 932 as of October 9, 2020. "On the Approval of the Action Plan for the Implementation of the National Patriotic Education Strategy for 2020-2025"*. [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2020-%D0%BF#Text> [Accessed 13 Dec. 2024]. [in Ukr.]
15. Prolieiev, S. *What is the Nature of Heroism?* [online] Available at: <https://forbes.ua/news/yakoyu-e-prirodageroizmy-22032022-6372> [Accessed 27 Nov. 2024]. [in Ukr.]
16. Prokhoda, V. (1992). *The Leader and the Army. Collection of Memory of Simon Petliura (1879-1926)*. Kyiv, pp.109-148. [in Ukr.]
17. Sydorenko L. (2021). Promotion of Heroism and Courage in the Work of the Club of the Military Unit as a Component of National-Patriotic Education in the Armed Forces of Ukraine. *Viiskovo-istorychnyi merydian* (Military-Historical Meridian). Electronic Sscientific Journal. Vol. 2-3 (32-33) Kyiv, pp. 37-47. [online] Available at: https://shron1.chtyvo.org.ua/Sydorenko_Liubava/Propahuvannia_heroizmu_ta_muzhnosti_v_roboti_klubu_viiskovoi_chastyny.pdf? [Accessed 11 June 2024]. [in Ukr.]
18. Temko, H. (1997). *The Foundations of the Formation of the Warrior Education System during the period of Establishment of Statehood: Worldview and Philosophical analysis*. Kyiv, 319 p. [in Ukr.]
19. *Decree of the President of Ukraine No. 286/2019 of May 18, 2019 "On the Strategy of National Patriotic Education."* [online] Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/2862019-27025> [Accessed 13 Dec. 2024]. [in Ukr.]
20. *Ukraine*. 2 June 1920. [in Ukr.]
21. *Ukrainian Word*. 18 September 1920. [in Ukr.]
22. Khamitov, N. (2002). *Heroism. Philosophical Encyclopedic Dictionary*.

National Academy of Sciences of Ukraine, H.S. Skovoroda Institute of Philosophy. Kyiv, 751 p. [in Ukr.]

23. Tsivchynskyi, V. (1919). *What a Ukrainian Foreman should be Like*. Kamianets, 8 p. [in Ukr.]

Summary

HEROISM AS A MANIFESTATION OF THE NATIONAL AND PATRIOTIC EDUCATION OF UKRAINIAN SOLDIERS: FROM THE PAST TO THE PRESENT

Serhii HUBSKYI

orcid.org/0000-0003-0203-651X

junior research fellow

of RIUS of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Relevance of the research. In the history of every nation, there are periods that present fateful tasks on which its future depends. The armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, which began in February 2014, became such a period for our state and our people. It began with the annexation of Crimea, the military invasion of the Ukrainian Donbas in March-April of the same year, and after that, on February 24, 2022, a full-scale war was unleashed aiming to eliminate Ukrainian statehood and destroy Ukrainians as a separate ethnic group.

The war in Ukraine led to great human losses, destruction of a large amount of material resources, ecological disaster, and mass emigration abroad, which is, according to various estimates, more than 6 million Ukrainians, primarily women and children.

Today Ukrainian defenders are at the forefront of the fight against Putin's imperial-chauvinistic Russia, defending the freedom and independence of our country on land, in the air, and at sea.

The **purpose** of the article is the coverage and analysis of one of the constituent manifestations of the heroic deeds of our defenders on the battlefield, and often in everyday life - the influence of national-patriotic education on their behavior and the motivation of their actions.

Conclusions. The article highlights the heroism of Ukrainian soldiers from the time of the Ukrainian National Democratic Revolution of 1917-1921 to the current Russian-Ukrainian war, which began in February-March 2014 with the annexation of Crimea, the armed invasion of the Rashists in the Ukrainian Donbas, and the new phase of the Russian-Ukrainian confrontation caused by the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine on February 24, 2022.

It is noted that after the restoration of state independence of Ukraine in 1991, the issue of the creation of a system of national-patriotic education of Ukrainian soldiers arose in order to form a humanistic worldview in them, to understand the laws of the historical process of the formation of an independent Ukrainian state, and to strengthen the feeling of love for Ukraine, its people, culture, spiritual and psychological readiness to defend freedom and independence of the homeland with weapons.

The concepts of "hero" and "heroism" are analyzed and it is noted that humanity honors and respects heroes, because their actions embody the desire to defeat evil, and they act as bearers of good, justice and other positive values.

It was ascertained that different periods of the history of the Ukrainian people and their struggle for their freedom and independence formed national heroes who acted under the influence of historical, regional, cultural and other features.

It was emphasized that the feats of our heroes during today's national liberation war against the Russian invaders should be properly honored, and those who gave their lives for the freedom and independence of the Motherland should be properly immortalized.

This will meet not only the tasks of state policy, but also public demand.

Keywords: heroism, national-patriotic education, Ukraine, independence, full-scale invasion, war, President of Ukraine, struggle.